

Crònica de la XXXV Jornada de la Xarxa de Museus Locals: Museus per créixer. El rol dels museus en l'educació per a la ciutadania

Montse Palomar , Marta Bertran Armadans (tècnica de patrimoni cultural), Laura Costa Mateo (cap de la Unitat de la Xarxa de Museus Locals), Muntsa Guasch Solé i Montse Palomar Molins (tècniques de patrimoni cultural) – Oficina de Patrimoni Cultural, Diputació de Bar

29/05/2024

Abstract

El 15 de novembre de 2023 va tenir lloc a Barcelona la XXXV Jornada de la Xarxa de Museus Locals, Museus per créixer. El rol dels museus en l'educació per a la ciutadania. La ponència inaugural va plantejar la necessitat d'enfocar el desenvolupament de públics cap a l'accessibilitat i la participació culturals, i les aportacions posteriors van mostrar experiències que havien posat en pràctica aquests principis, entenent els museus com un veritable espai públic de diàleg i de construcció social.

El 15 de novembre de 2023 va tenir lloc a l'Espai Bonnemaison de Barcelona la XXXV Jornada de la Xarxa de Museus Locals, organitzada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona, una trobada anual, aquesta vegada dedicada al rol dels museus en l'educació per a la ciutadania, que va aplegar prop de tres-cents professionals de la museologia i el patrimoni cultural, de manera presencial i telemàtica.

L'educació és una condició indissociable de la funció social dels museus, fins al punt que els seus programes públics, cada vegada més, s'aixopluguen sota del gran paraigua educatiu i s'alineen amb l'aprenentatge continu, la creació compartida i la generació d'aliances. En el context actual, en el qual cal adaptar-se a una societat complexa i canviant i tenir presents els reptes que marca l'Agenda 2030, es va voler aportar eines per a la reflexió i la

reformulació dels programes educatius dels museus. Es va posar la mirada en experiències que fomenten l'equitat i la igualtat d'oportunitats; l'accessibilitat universal; la vida en comunitats pacífiques, justes i democràtiques, i l'accés a una educació emancipadora per a tots els ciutadans i al llarg de tota la vida. Sota el guiatge de diversos especialistes del sector museístic, local i internacional, els assistents van tenir l'oportunitat de conèixer les reflexions i les pràctiques de diferents museus que han pres l'educació com a catalitzadora de la seva oferta.

“Museus, audiències, ciutadans”, la ponència inaugural de Cristina Da Milano

La ponència inaugural va anar a càrrec de **Cristina Da Milano, presidenta del Centro Europeo per l'Organizzazione e il Management Culturale** i amb una llarga trajectòria de recerca en educació i comunicació museística. “*Museums are not ends in themselves, but means in the service of humanity*” (Alma S. Wittlin, 1970). Aquesta cita, amb què Da Milano va iniciar la seva intervenció, es podria considerar el leitmotiv de la jornada. I és que diversos documents internacionals com la Declaració dels Drets Humans o l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible (ONU, 2015), entre d'altres, així ho avalen. Da Milano destacà especialment el Conveni marc del Consell d'Europa sobre el valor del patrimoni cultural per a la societat (2005), un document pioner en el reconeixement del paper de la comunitat local en l'atribució de valor al patrimoni d'un territori.

La reflexió sobre el rol social del museu ha estat present en el sector museístic des de mitjans del segle XX fins a desembocar en la nova definició de museu de l'ICOM (2022), que introdueix conceptes com accessibilitat, inclusió, diversitat, sostenibilitat i comunitat. Malgrat existir aquesta consciència sobre els drets de la ciutadania, els participants en les activitats dels museus segueixen mostrant un perfil determinat (de nivell socioeconòmic, edat i educació). Són aquells a qui Da Milano es refereix com a “sospitosos habituals”.

Les estadístiques a nivell europeu (Eurostat, 2015-2019) sobre la participació de la comunitat local en activitats culturals mostren que, fins i tot per sobre de les raons econòmiques, un dels grans motius pels quals la població no pren part en aquestes activitats és la manca d'interès. Si llegim les dades des de l'àmbit del patrimoni, podríem interpretar que no és rellevant per a gran part de la societat i que si volem que la participació vagi més enllà dels “sospitosos habituals”, hem de trobar la manera de connectar, de despertar l'interès.

En aquest punt, la ponent va fer un repàs dels quatre grans models de polítiques culturals europees dels darrers seixanta anys, encara vigents avui dia. A partir de 1945, es va desenvolupar el model d'excel·lència, on el visitant és entès com un receptor passiu a qui es transmeten coneixements: un model de discurs unidireccional que encara predomina en les institucions més tradicionals. A finals dels anys cinquanta, el ministre de Cultura francès, André Malraux, va impulsar la reflexió sobre el concepte de “democratització de la cultura” i es va començar a treballar en l'eliminació de les barreres físiques. A finals dels vuitanta, va néixer la idea de la cultura com a bé de consum, que continua sent el model hegemònic en el marc europeu: s'aposta per la creació de grans equipaments culturals amb la voluntat de “revitalitzar” certs territoris. Actualment, es vol tendir al model de democràcia cultural, que deixa enrere

l'actitud paternalista i considera que la comunitat local ha d'expressar aquells valors que reconeix en el patrimoni, per tal de contribuir a la creació de nous significats. Això implica un complex procés de "cessió de poder" de les institucions cap als ciutadans.

A finals dels anys noranta, Richard Sandell (Universitat de Leicester) ja parlava de conceptes plenament lligats al model de democràcia cultural: les barreres en l'accés a la cultura, la participació o la representació. Actualment, tots aquests elements conflueixen, en el context europeu, en el concepte global d'*audience development* (desenvolupament de públics). Segons Da Milano, les institucions culturals han utilitzat aquest terme de manera molt restringida, únicament als departaments de comunicació i màrqueting o d'educació, quan caldria treballar-lo estratègicament per implicar diversos perfils de públic i fer accessible el museu a la ciutadania en un sentit ampli. L'objectiu últim és aconseguir un canvi organitzatiu on el museu esdevingui un mitjà al servei de la societat. És una tasca absolutament transversal que posa les persones al centre, que ha de ser liderada per la direcció i compartida per tot l'equip. Per assolir-lo, algunes de les estratègies que es poden seguir són el partenariat, és a dir, la col·laboració del museu amb altres entitats i organitzacions del territori per contactar amb determinats sectors de la comunitat, o bé els processos de cocreació, que solen ser experiències complexes, que poden fer aflorar visions sobre el patrimoni divergents de les de la institució. Això suposa obrir diàlegs des d'òptiques molt contrastades per arribar al consens. Malgrat la dificultat, quan els ciutadans es veuen autorepresentats en el museu, s'estableixen vincles profunds i duradors.

Da Milano també es va referir als programes de la Unió Europea, com Europa Creativa o Horitzó Europa, com a possibles fonts de finançament per a projectes vinculats al rol social dels museus. Aquestes polítiques culturals europees poden tenir un paper positiu, atès que tenen una durada mínima de set anys i l'avantatge de garantir continuïtat, sostenibilitat i suport als projectes a més llarg termini, a diferència del que succeeix en els projectes en el marc nacional o local.

En conclusió, Da Milano va remarcar que cal captar el sentit ampli del concepte "desenvolupament de públics" i no restringir-lo únicament a l'àmbit del màrqueting. En aquest sentit, considera que cal que les institucions culturals canviïn per aconseguir aquesta obertura, aquest foment de la participació.

Les experiències dels museus en el marc de l'educació per a la ciutadania

Tot seguit es van poder seguir unes quantes intervencions que van permetre conèixer bones pràctiques i experiències de diversos museus en el marc de l'educació per a la ciutadania. El primer dels ponents a intervenir va ser **Albert Batlles, cap del Departament d'Educació i Activitats del NAT (Museu de Ciències Naturals de Barcelona)**. Batlles va presentar el model didàctic del museu, iniciat fa més de deu anys, coincidint amb la inauguració de la nova seu al Parc del Fòrum. Aquest canvi es va veure com una oportunitat per repensar el servei educatiu, un pas que va comptar amb assessorament del món universitari i amb l'expertesa de l'equip del museu, imprescindible per fer una implementació realista i sostenible en el temps.

Albert Batlles: “Llums i ombres d’un model didàctic propi”.

El nou plantejament es caracteritza per unes activitats amb un esquelet didàctic ben definit, basat en la seqüència ensenyament-aprenentatge. Les dinàmiques s’inicien amb una exploració d’idees prèvies per esbrinar què sap el grup sobre el tema tractat i es treballa de manera que els coneixements es construeixin de manera autònoma, a partir de les eines que es faciliten, del contacte amb el patrimoni i de l’acompanyament dels educadors. Tot plegat requereix el temps suficient per desenvolupar la metodologia i es procura trobar un equilibri entre allò que el grup aprèn (rigor científic) i la manera com ho aprèn (rigor didàctic). Es té molta cura en el disseny dels materials i en la presentació dels elements patrimonials perquè les activitats siguin seductores. Igualment, es mira de fer atractives les propostes entrant en diàleg amb altres disciplines no científiques. També es vetlla per fer referència a la natura del territori per a fomentar l’estima i la protecció de les espècies locals.

L’equip educatiu és la columna vertebral del model didàctic del museu: és multidisciplinari i intervé en el disseny, execució i avaluació de les activitats. Això implica que la institució cregui fermament en el projecte i que es prioritzi la qualitat de les activitats per sobre de la quantitat.

Seguint el títol de la ponència, “Llums i ombres d’un model didàctic propi”, Batlles va esmentar el que considerava que són *les ombres* del model educatiu. Es va referir al fet que el museu no ofereix visites guiades a l’ús, i que no s’aborda tota l’exposició permanent en una única activitat. Amb la finalitat de pal·liar l’absència de determinats nivells educatius, dissenyen activitats per als seus currículums, o bé es desplacen als centres, com és el cas de les escoles bressol, per la dificultat logística de moure’n l’alumnat.

A continuació, va intervenir **Catalina Lozano, comissària en cap del Museo de Arte Contemporáneo del País Vasco (Artium Museoa) de Vitòria**, que va presentar Plazaratu (en basc, “sortir a la llum”, “fer públic”). Plazaratu és un paraigua que agrupa diversos subprojectes, diferents propostes d’artistes per a replantejar el paper d’Artium a Vitòria i en el seu context més immediat. Es tracta d’un conjunt d’accions transversals que han anat transformant el museu per convertir-lo en un espai de convivència i d’intercanvi amb la ciutadania.

D’entre les propostes, Lozano va parlar també de Magnet-Erakarri, un projecte educatiu pilot de col·laboració amb Barrutia Ikastola, impulsat per l’Ajuntament de Vitòria. De tres anys de durada, consistia en implementar el currículum escolar a través de l’art i aprendre metodologies que els docents podrien replicar a l’escola. El museu feia públics els processos creatius i experimentava amb la col·lectivització de la producció d’art i amb noves experiències pedagògiques. Es va proposar als alumnes de projectar “l’escola desitjada” mitjançant maquetes per suggerir la transformació de l’espai (jardins, horts, espais de jocs, etc.) i, juntament amb un audiovisual fet en col·laboració amb dos artistes, es van exposar al museu. L’Ajuntament està implementant algunes d’aquestes propostes.

L’artista Antonio Ballester Moreno també es va integrar al projecte Magnet-Erakarri construint amb els alumnes una sèrie de mobles exposats al museu. Aquestes accions han anat transformant la plaça interior de l’Artium en un espai públic més del barri i en un lloc de trobada de la comunitat. Un grup de veïnes voluntàries té cura del jardí i s’hi fan activitats per vincular l’interior i l’exterior del museu.

Finalment, Lozano es va referir a l’exposició *Tierra de los amigos*, de l’artista colombiana Carolina Caycedo, que buscava generar diàleg entre temes de justícia social i justícia ambiental i va aconseguir portar al museu part de la comunitat colombiana de Vitòria, la població migrant més nombrosa de la ciutat.

Tot seguit, **Bastien Colas, cap del Servei Cultural del Musée des Beaux-Arts de Lió (França)**, va tractar sobre el repte d’implicar la ciutadania i arribar a diferents públics des d’un gran museu d’una gran metròpolis que posa l’educació al centre de l’acció. El Musée des Beaux-Arts de Lió és municipal. Va néixer al segle XIX i es va renovar als anys vuitanta del segle XX, moment en el qual no es prioritjava l’experiència del visitant. Per tant, té una museografia poc didàctica centrada en la descripció de la història de l’art. Això fa que la tasca de mediació oral sigui fonamental per transferir coneixements i fer viure emocions als visitants.

Bastien Colas: “L’éducation, au centre de la vie du musée”.

Colas va esmentar la Carta de Cooperació Cultural de Lió com el marc polític on s’emmarca el compromís d’acció cap als col·lectius que no visiten el museu habitualment, per raons culturals o de salut, etc. En aquest sentit, va esmentar el programa estatal 100% Educació Artística i Cultural que promou que tots els infants i adolescents es puguin beneficiar d’accions per entrar en contacte amb l’art i la cultura durant el seu recorregut acadèmic. També disposen de les Cartes de Barri, mapes estatals que identifiquen zones de la ciutat on la renda mitjana és més baixa per intentar crear-hi vincles, especialment amb les escoles. Per al programa pedagògic, compten amb un docent que fa d’enllaç amb els centres educatius i que promou una oferta d’activitats adaptada al currículum acadèmic.

El ponent va explicar que les activitats que s’ofereixen a persones amb diversitat funcional també serveixen com a mecanisme d’innovació per a un públic més ampli que vol apropar-se a les obres des d’una altra òptica, mitjançant noves experiències. Per a les persones amb trastorn de l’espectre autista compten amb una aplicació amb consells pràctics per a la visita i recursos com un plànol sensorial. Per acabar, va esmentar aliances com la que tenen amb un cinema proper que fa projeccions relacionades amb les exposicions, o amb un escriptor d’una novel·la policíaca per a adolescents ambientada al museu, que col·labora amb alumnes d’institut.

Seguidament, **Jordina Boix, directora de la Fundació Jacint Verdaguer de Folgueroles**, va presentar el procés de revisió i renovació del projecte educatiu de la Casa Museu Verdaguer, un museu monogràfic ubicat a la llar d’infantesa del poeta Verdaguer.

Abans de centrar-se en el procés del pla estratègic, Boix va exposar la situació que els va portar a plantejar-se una renovació del pla educatiu. L’equipament presenta una museïtzació molt sòbria basada en la biografia de Verdaguer i en el context quotidià de finals del segle XIX; un espai per a creacions artístiques contemporànies relacionades amb l’obra de l’escriptor, i una biblioteca. La manca d’elements interpretatius en la museografia fa que la mediació sigui essencial perquè el visitant tingui una experiència positiva. Fins ara, dues persones feien visites guiades i rutes literàries pel territori. A banda de renovar el projecte educatiu amb una proposta potent i coherent i l’ampliació de l’equip educatiu amb sis educadors externs, el pla estratègic també volia reforçar la implicació i la cohesió de tot l’equip i unificar el discurs a transmetre al públic.

Els agents implicats en l’elaboració del nou projecte van ser l’equip del museu i un seguit de col·laboradors del territori. Es va partir d’una diagnosi del projecte educatiu i de diverses sessions de debat amb col·laboradors i referents educatius de l’entorn. Els suggeriments obtinguts es van sumar als resultats d’una enquesta formulada a un centenar de docents usuaris del museu, sobre continguts d’interès per al públic escolar. L’anàlisi de bones pràctiques va revelar que la clau de l’èxit radicava en generar complicitats amb els centres educatius i amb entitats de l’entorn, i en tractar de donar resposta a les seves necessitats.

En la darrera fase es van definir els segments estratègics de públic amb qui la institució pot crear vincles forts i

estables. Es va acotar el llistat de públics, fins a unes dimensions abastables, condicionat a la canalització d'esforços i als recursos disponibles. Finalment es van prioritzar els centres d'educació formal (especialment primària i secundària) i no formal (aules d'extensió universitària o centres de formació d'adults, entre d'altres).

Per acabar, es va fer la conceptualització de propostes de valor per a cadascun dels segments de públic prioritari, mirant d'entendre la relació entre el museu i els centres educatius com una cooperació entre institucions amb objectius iguals, deixant de banda la lògica tradicional d'oferta-demanda, tot adreçant-se als centres amb propostes que responguessin a les seves necessitats. L'objectiu era generar complicitats, emprant metodologies experimentals i d'aprenentatge actiu basades en la participació de l'alumnat, per tal d'implicar-lo i motivar-lo.

Al final del matí, **Esther Fuertes, coordinadora i responsable del Departament d'Activitats i Educació del Museu Nacional d'Art de Catalunya**, iniciava la seva ponència fent referència a la necessitat que tenim, en la societat actual, de dialogar sobre les diferències i arribar a consensos, i de la potencialitat de l'art com a vehicle per a fer-ho. Per al MNAC, el marc de referència de l'acció educativa són els sis vectors del nou currículum de l'educació bàsica, els ODS de l'Agenda 2030, i l'Estratègia del Patrimoni Europeu per al Segle XXI, impulsada pel Consell d'Europa. Aquests documents comparteixen fites orientades a construir un món més just, igualitari i sostenible i conviden a abordar els conflictes des de la reflexió i el diàleg.

Per contextualitzar aquest marc, Fuertes va explicar dues experiències de col·laboració entre el museu i la comunitat educativa per a crear vincles amb col·lectius vulnerables. Creixem amb l'Art va ser un projecte col·laboratiu amb una escola propera que compta amb alumnat de procedències molt diverses, fet que implica, sovint, problemes de comunicació. L'objectiu principal era trobar una metodologia d'aprenentatge que fes d'aquesta diversitat un factor d'enriquiment, sense oblidar-ne d'altres com estimular l'expressió lliure i creativa, reforçar la participació o desenvolupar el pensament flexible, crític i rigorós. La metodologia educativa escollida va ser la de les Estratègies de Pensament Visual (VTS), que va sorgir als anys vuitanta al Museu d'Art Modern de Nova York. En la VTS, l'obra d'art no és l'objecte d'estudi sinó l'element mediador que permet a l'individu reflexionar sobre si mateix i el món que l'envolta. Des del museu es van formar alguns mestres en el paper de facilitadors, i es va començar a treballar amb grups-motor, que feien una part de les sessions al museu i la resta a l'aula. Amb l'observació de quatre grups-classe durant un any es va comprovar que les sessions esdevenien espais d'empoderament dels infants, de detecció de les seves vivències i emocions i d'aprenentatge del català. Arran d'aquest primer projecte exitós, el museu va revisar les pràctiques educatives. Van convidar Philipp Yenawine, un dels cocreadors de la metodologia VTS, per formar l'equip d'educadors, i es va decidir replicar l'experiència amb adults.

L'altra experiència, L'Art de Parlar (2017-2023), és un programa d'innovació del Departament d'Educació, on el MNAC col·labora amb centres de formació d'adults amb l'objectiu de millorar la competència oral i les oportunitats d'accés a la cultura. El punt de partida del projecte és la dificultat per trobar llocs per a la pràctica del català oral entre alumnes, la majoria nouvinguts i de cultures molt diverses. Igual que en el projecte anterior, en les visites al museu el facilitador promou la reflexió i la conversa entre els membres del grup a partir de les obres d'art. Des del museu també es va formar el professorat, perquè ells mateixos poguessin conduir l'activitat de manera autònoma, en funció de les experiències, interessos i bagatge cultural de cada grup.

Esther Fuertes, Albert Batlles, Bastien Colas,
Catalina Lozano i Jordina Boix, amb Teresa Reyes
moderant el torn de preguntes.

La tarda s'inicià amb la intervenció de **Mariëlle Pals, cap de Programes del Wereldmuseum dels Països Baixos**, que va presentar com plantejament, mitjançant activitats interactives i multidisciplinàries, l'estratègia d'educació per a la ciutadania adreçada a infants i joves. El Wereldmuseum, el Museu Nacional de les Cultures del Món dels Països Baixos, agrupa quatre museus de caràcter etnogràfic: el Tropenmuseum (Amsterdam), el Museum Volkenkunde (Leiden), el Wereldmuseum (Rotterdam) i l'Àfrika Museum (Berg en Dal).

La ponent va començar amb una reflexió sobre el paper social dels museus, i en concret dels museus etnogràfics, en el context actual. La visió del Wereldmuseum parteix de la reflexió sobre conceptes universals que ens uneixen com a éssers humans i que alhora connecten passat, present i futur. En conseqüència, el museu ja no és una finestra per mirar territoris llunyans —el món de l'altre— des de l'òptica etnocèntrica del segle XIX, sinó una plataforma d'intercanvi de cultures en un escenari col·laboratiu internacional. En aquest context, l'objecte etnogràfic perd la connotació més pejorativa del concepte d'artesanía i recobra la significació plena com a objecte patrimonial, amb tot el que això comporta.

Pals també va exposar les característiques que ha de tenir un museu del segle XXI des del punt de vista pedagògic, segons la xarxa internacional de professionals de museus Hands on!, a partir de conceptes com *aprenentatge a través del joc*, *multisensorialitat* o *canvi constant*. Aquests conceptes fonamenten l'aprenentatge del Tropenmuseum Junior, basat en l'educació holística i en les experiències immersives multisensorials. Disposen d'una "porta immersiva", un espai d'entrada a les exposicions que es transforma en funció de cada projecte, però que sempre inclou una experiència vivencial per als infants. Per exemple, va esdevenir un vagó de tren en una exposició sobre l'economía informal de Mumbàio, o una selva amb lianes de teixits reutilitzats en una mostra sobre identitats mixtes i el Brasil.

Al Wereldmuseum programen activitats participatives sobre temes concrets a partir d'objectes de la col·lecció, com un taller sobre la cerimònia xinesa del te amb l'acompanyament d'una medidora d'origen xinès. També fan accions fora del museu que esdevenen portes d'entrada de la comunitat i fomenten la participació de públics heterogenis.

Pals també va esmentar la importància de comptar amb mediadors originaris de la cultura de cada activitat i d'incloure òptiques diverses en els processos de creació. I és que, si es vol treballar des de noves perspectives, cal una estratègia d'acció encaminada a reforçar la diversitat i la inclusió, amb la participació imprescindible dels col·lectius presents en la comunitat.

Eva Pascual Miró, conservadora del Museu del Joguet de Catalunya-Figueres, va explicar tot seguit la gènesi, el desenvolupament i el resultat del projecte col·laboratiu de creació d'una exposició itinerant sobre joguines i gènere entre el museu i la xarxa d'escoles associatives La Bressola, que treballa per la recuperació de la llengua i la cultura catalanes a la Catalunya Nord. Iniciat a finals de l'any 2021, es va desenvolupar al llarg de dos cursos escolars amb el finançament de dues subvencions de l'Eurodistricte per a projectes de cooperació a l'Espai Català Transfronterer.

Eva Pascual: Juga-hi!

Durant la primera fase del projecte es van fer formacions amb docents i alumnes sobre joguines i gènere a partir de les col·leccions del museu. Alhora que un grup motor feia sessions de treball de reflexió i cocreació col·laborativa per elaborar els continguts de l'exposició. Els fruits d'aquesta primera part van ser el guió i les il·lustracions preliminars de l'exposició, que van anar a càrrec de Robert Garcia (Estudi Gaur). En la segona fase del projecte, seguint la mateixa metodologia col·laborativa, es va acabar la conceptualització i es van validar els textos, les il·lustracions i el disseny final, i es produí l'exposició i els recursos educatius associats.

La mostra resultant, *Juga-hi! Una reflexió dels mainatges sobre joguets i gènere*, es va inaugurar al març de 2023 al Col·legi Mas Rosselló (Canet de Rosselló) i va itinerar posteriorment per la resta de centres de La Bressola. El recorregut s'iniciava amb un espai introductor que posava en valor la variant dialectal del català septentrional amb un seguit de paraules presents en l'exposició. En els àmbits següents, els continguts s'endinsaven en els rols de gènere assignats tradicionalment a homes i dones des de la infància i el seu reflex en els jocs i les joguines; els valors que transmeten i la contribució que fan a perpetuar els estereotips, i idees de la mainada per a construir un futur lliure de sexismes.

Marta Argelagués: “El museu: un espai comunitari per al coneixement, l'educació i el gaudi”.

Marta Argelagués Llauredó, responsable del Programa d'Exposicions i de les propostes de dinamització i difusió del patrimoni cultural del Museu d'Història de Cerdanyola, es va referir al concepte de vocació comunitària, que ja s'inclou a l'ADN del museu. Aquest segell es remunta a l'any 1987, quan va néixer el Col·lectiu

de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC) arran de les primeres excavacions al jaciment de Ca n'Oliver. Aquesta entitat, embrió del futur museu, ja tenia com a objectiu generar en la població un sentiment de pertinença basat en el coneixement i l'estima pel patrimoni del territori. Més tard, l'Ajuntament va crear un petit servei per donar continuïtat a la tasca del CRAC i el 1998, després de molts anys de reivindicació ciutadana, s'inaugurà el Museu Ca n'Ortadó amb una exposició permanent sobre la història de la població. Finalment, l'any 2010 s'inaugurà el Museu de Ca n'Oliver, amb l'exposició permanent *Cerdanyola, terra d'ibers*. Aquest nou equipament va suposar un gran salt qualitatiu en la programació i va permetre multiplicar tant l'oferta educativa com la de lleure.

Actualment, el museu ofereix un gran nombre d'activitats. Segons Argelagués, l'experiència de més de tres dècades els confirma que les activitats participatives són "allò que fa viu el museu", el que fa que la comunitat local el senti com un espai propi. Treballen adreçant-se a tots els públics, tenint present la connexió intergeneracional i les relacions entre persones amb diferents interessos i necessitats, i només ofereixen activitats adreçades a col·lectius concrets quan reben peticions específiques.

La ponent va esmentar diverses propostes que exemplifiquen la implicació de la població local en el museu. El taller col·laboratiu *Com fer un poblat ibèric* o una de les activitats més populars del museu, *Camí de justícia*, una marxa nocturna que recorre la dreuera que va fer el cerdanyolenc [Berenguer de Saltells](#) la nit de Nadal de l'any 1350 per arribar al monestir de Sant Cugat, on assassinà l'[Abat Biure](#). Entre les darreres activitats de participació hi ha l'anomenat Escamot Balay, un grup de voluntaris, assessorat pel personal tècnic de l'equipament, que fa tasques museístiques de suport o el Cap de Setmana Ibèric, el gran esdeveniment anual del museu. Amb tot aquest bagatge, no és estrany que l'emblema del museu, un dibuix ibèric d'un ocell, hagi inspirat la bèstia de foc i imatge dels Diables de Cerdanyola.

Eva Pascual, Marta Argelagués, Montse Mallol i Mariëlle Pals, durant el torn de preguntes conduït per Laura Costa.

En la darrera intervenció, **Montse Mallol, directora dels Museus d'Olot**, va explicar el replantejament dels centres respecte a la seva relació amb la comunitat local a partir dels projectes participatius.

Assenyalava que els Museus d'Olot són tres centres —el Museu de la Garrotxa, el Museu dels Sants i la Casa Museu Can Trincheria— gestionats conjuntament i que disposen d'un equip reduït. Alhora, la realitat social de la ciutat és plural i multicultural, amb un alt percentatge de famílies nouvingudes. Segons Mallol, la majoria "no coneixen el museu, no saben on és, què s'hi fa ni què els pot aportar", perquè tenen altres prioritats i necessitats en la seva vida diària.

Fa uns anys, el museu va començar a reflexionar sobre el seu paper en aquest panorama complex i en com interessar, interpel·lar i fins i tot commoure aquesta població. Es va obrir un procés participatiu per consultar a la ciutadania quin museu volia, i a partir d'aquí definir un pla estratègic. Van convocar un ampli ventall de col·lectius i

es van fer sessions de treball per conèixer opinions i suggeriments. Les demandes expressades anaven en la direcció de convertir el museu en un espai segur i incluiu on conversar sobre temes connectats amb l'actualitat mitjançant l'art, un espai obert i participatiu on el ciutadà no fos un subjecte passiu. La conclusió d'aquest procés d'escolta va ser un canvi de percepció del museu, del seu posicionament i de la seva manera de treballar.

Amb la nova orientació es van portar a terme diversos projectes. *Jo l'exposo* (2019-2020) va ser la primera experiència de cocreació participativa, on es va convidar a fer de comissaris persones de la comunitat, que van escollir peces de la reserva del museu, i el públic va votar quina mereixia incorporar-se a la mostra permanent. L'exposició va assolir un rècord de visitants i va servir per teixir complicitats amb el veïnat i multiplicar-ne la implicació.

La iniciativa *El museu entra a casa* (2021) anava adreçada a la gent gran de dues residències properes al museu en el context d'aïllament per la pandèmia de la covid. Alguns residents, en petits grups-bombolla, van poder entrar a les reserves i triar una peça per gaudir-la on residien durant vint-i-quatre hores. El fotògraf Pep Sau va retratar les persones al costat de l'obra escollida i se'n van fer banderoles que es van penjar a la façana de les residències amb motiu del Dia Internacional dels Museus.

La ponent es va referir també l'experiència *Mirades compartides* (2022), un projecte col·laboratiu i cocreatiu intergeneracional entre la gent gran d'una residència i joves de primer d'ESO. Prenent com a inspiració l'escultura *Nens jugant*, de Leonci Quera, i després de diverses trobades per compartir experiències i idees al voltant del tema del joc, els joves van proposar petits projectes artístics a realitzar amb la gent gran. Es van realitzar una sèrie de tallers al pati de la residència i, finalment, es va fer una exposició de les creacions al museu.

Finalment, el projecte *Fang. Identitats híbrides* va consistir en una sèrie de tallers on deu dones migrants van conversar amb l'artista i arteterapeuta d'origen colombià María Camila Sanjinés sobre temes com l'experiència del desarrelament, la migració i les identitats híbrides. Les peces sorgides dels diàlegs i treballs amb fang s'exposen al museu.

Mallol va concloure assenyalant la importància de comptar amb el perfil professional del mediador artístic i cultural per apropar l'art a col·lectius diversos. Considera fonamental que des de la direcció del museu es posi les persones al centre de l'acció i que tot l'equip ho comparteixi i s'hi comprometi. Es tracta d'un procés llarg i lent on cal fer petits passos i persistir-hi per aconseguir els resultats desitjats.

Per concloure

El pedagog i filòsof John Dewey afirmava que "l'educació és un procés de la vida i no una preparació per a la vida", i aquest ha estat el punt de partida per a la organització d'aquesta 35a Jornada de la XML. Certament, visitar un museu és sempre una experiència d'aprenentatge, que ens ajuda a eixamplar el nostre coneixement i la nostra capacitat d'interpretar el món que ens envolta en tots els seus àmbits; però les diverses experiències presentades al llarg de la Jornada van posar de manifest que el veritable valor educatiu del museu en tant que espai públic és, precisament, la seva capacitat d'esdevenir un espai de diàleg, de relació i de connexió entre les persones.

L'educació pren, així, una perspectiva holística i integradora destinada no només a proporcionar l'aprenentatge de sabers, coneixements i pràctiques, sinó també d'aquells valors i actituds necessaris per aprendre a viure (i conviure) dins de la comunitat on estem immersos. El valor educatiu del museu rau, doncs, a consolidar-se com un espai socialitzador on viure i compartir experiències sensorials i cognitives destinades a incrementar el benestar emocional i intel·lectual de les persones. Però, sobretot, esdevé un espai al servei de la comunitat, destinat a fomentar el benestar social basat en la justícia, la igualtat i la pau social; un entorn on créixer i evolucionar a nivell individual, però sobretot on créixer i evolucionar com a societat. Com diu la filòsofa Marina Garcés, "educar és aprendre junts a viure i aprendre a viure junts".

Bibliografia

Artium Museoa, Museo de Arte Contemporáneo del País Vasco. <https://www.artium.eus>

Da Milano, Cristina. "Museums, audiences, citizens". (12 de desembre de 2023). XXXV Jornada de Museus Locals 2023: Museus per créixer. El rol dels museus en l'educació per a la ciutadania.

https://www.diba.cat/documents/d/opc/museums-audiences-citizens_da-milano_format-opc-pdf

Fundació Jacint Verdaguer. <https://www.verdaguer.cat>

Musée des Beaux-Arts de Lyon. <https://www.mba-lyon.fr>

Museu de Ciències Naturals de Barcelona. <https://museuciencies.cat>

Museu d'Història de Cerdanyola. <https://museucanoliver.cat>

Museu del Jugué de Catalunya. <https://www.mjc.cat>

Museu Nacional d'Art de Catalunya. <https://museunacional.cat>

Museus d'Olot. <https://museus.otot.cat>

Wereldmuseum. <https://amsterdam.wereldmuseum.nl>

A blue square containing the word "Copyright" in white text.